

Kvittering på innsendt hørings svar på Høring – NOU 2021: 9 - Den norske modellen og fremtidens arbeidsliv – Utredning om tilknytningsformer og virksomhetsorganisering

Høringens saksnummer: 21/2391

Høring: Høring – NOU 2021: 9 - Den norske modellen og fremtidens arbeidsliv – Utredning om tilknytningsformer og virksomhetsorganisering

Levert: 29.10.2021 15:31:07

Svar type:

Jeg svarte som: Bruker- og interesseorganisasjon

Avsender: Norske Billedkunstnere

Kontaktperson: Ruben Steinum

Kontakt e-post: styreleder@billedkunst.no

Høring - NOU 2021:9 Den norske modellen og fremtidens arbeidsliv

Norske Billedkunstnere (NBK) vil takk for anledning til å komme med vårt hørings svar til NOU 2021:9 Den norske modellen og fremtidens arbeidsliv.

Vi vil i hørings svaret beskrive billedkunstnernes generelle arbeidsforhold, inntekter og tilknytning til arbeidslivet. Vi vil fremheve behovet å bedre inntektsmulighetene og å bedre det sosiale sikkerhetsnettet for atypiske arbeidstakere slik som billedkunstnere som har generelt lav inntekter fra sitt profesjonelle virke, og som kombinerer inntekter som selvstendig næringsdrivende, frilansere og lønns mottakere. Vi vil videre fokusere på to områder som bør utvikles for bedre å ivareta kunstnerne i fremtidens arbeidsliv.

- Sosialt sikkerhetsnett og trygdeytelser – sykepengene, fødselspenge, pensjon o.l. for billedkunstnere, som er oppdrags- og arbeidstakere med atypiske arbeidsforhold.
- Kollektiv forhandling for selvstendig næringsdrivende kunstnere. jf. Kap 10.5 Arbeidstakerbegrepet i arbeidstvistloven og kollektiv forhandlingsrett for selvstendige oppdragstakere

Oppsummering tiltak

NBK mener at kunstnere skal ha den samme grunnleggende sosiale tryggheten som ansatte arbeidstakere, samt hensiktsmessige næringsvilkår og mulighet til å inngå kollektive avtaler for næringsdrivende kunstnere. NBK vil foreslå følgende tiltak.

- Ivareta muligheten til å inngå kollektive avtaler for næringsdrivende kunstnerne med staten eller annen relevant avtalepart. Slik som med Utstillingsvederlagsavtalen.
- Reforhandle Utstillingsvederlagsavtalen med Staten for å sikre kunstnere bedre arbeidsvilkår ved offentlig finansierte utstillinger.
- Åpne for kollektiv forhandlingsrett for selvstendig næringsdrivende kunstnere i tråd med den konkurranserettslige utviklingen i EU, samt sikre at norsk konkurranselovgivning ikke er til hinder for utarbeidelse av veiledende eller anbefalte satser for kunstnere som påtar seg ulike typer selvstendige oppdrag.
- Lik opptjening av trygderettigheter og pensjon, uavhengig av om man er arbeidstaker, frilanser eller selvstendig næringsdrivende.
- Rett til 100 % dekning av sykepenger fra 17. dag for selvstendig næringsdrivende.
- Etablering av subsidiert tilleggsforsikring i folketrygden for frilansere og selvstendig næringsdrivende.
- Betaling og rettigheter som lønnsinntaker, når arbeidssituasjonen tilsier det. Herunder i oppdrag som kunstkonsulent for kommune, fylke og stat.
- Minstefradrag for selvstendig næringsdrivende (ENK) som ikke kommer til fratrukk i pensjonsgivende inntekt.
- Personlig pensjonskonto tilpasset alle tilknytningsformer, og pensjon fra første krone.
- Pensjonssparing/tjenestepensjon på statens kunstnerstipend, oppdrag som kunstkonsulent o.l.

Billedkunstnere – inntekter og tilknytning til arbeidslivet

Kunstnerens tilknytning til arbeidslivet og kilder til inntekt blir ofte omtalt som en «lappeteppes-økonomi». Det skyldes at kunstnerne ofte blander en rekke arbeidsforhold og har forskjellige tilknytninger til arbeidslivet på samme tid, at inntektene er en blanding av inntekter fra en rekke ulike kilder som både er fra det offentlige og det private, samt at inntektene ofte kommer i svært ujevne sykluser fra arbeidsperioder som kan strekke seg over flere år.

Billedkunstnerens inntekter

De visuelle kunstneres (billedkunstnere og kunsthåndverkere) samlede inntektene er en sum av næringsinntekt, frilansinntekt og lønn fra forskjellige ansettelsesforhold som i de fleste tilfeller er små stillinger, midlertidige ansettelser eller time-arbeid. Inntektene kategoriseres som kunstnerisk, kunstnerisk tilknyttet og ikke-kunstnerisk inntekt for å synliggjøre at kunstnere gjør mange typer arbeid for å livnære seg.

I Menon rapporten «Et halvt år med koronakrise i Kultursektoren erfaringer og fremtidsutsikter. Menon publikasjon NR. 131/2020» oppgir de visuelle kunstnere å ha en samlet årlig inntekt på 386 478 kr i 2019. Til sammenligning så er den gjennomsnittlige inntekten fra kunstnerisk arbeidet – overskudd i næring – for de visuelle kunstnere på 96 000 kroner i året. Det må bemerkes at tallet er fra 2013, men det er lite som tyder på at fordelingen av inntekter har endret seg betydelig siden den gang. Hvordan kunstneres inntekter har utviklet seg siden 2013, vil først fremkomme i en nylig igangsatt undersøkelse av kunstneres inntekter.

Ved å sammenligne de gjennomsnittlige inntektene fra det kunstneriske virke mot den samlede inntekten (inkludert ikke-kunstnerisk inntekt) kommer det klart frem at svært mange kunstnerne har særdeles lav inntekt fra sitt kunstneriske virke, og at de derfor er avhengig av inntekter fra flere kilder som supplerer næringsinntekten fra en egen kunstnerisk produksjon.

Sykliske og uregelmessige inntekter

I tillegg til svært mange forskjellige inntektskilder, har som nevnt kunstnere også store variasjoner i inntekt fra år til år – ofte i meget ujevne intervaller. Dette omtaler vi som sykliske inntekter. Svært mange kunstneriske sykluser strekker seg over flere år, med ulike faser for investeringer og utgifter, produksjon og utvikling, til realisering av prosjekter, oppdrag, visning og/eller salg. For billedkunstneres næringsvirksomheter kjennetegnes det ved at det plutselig kan oppstå store overskudd etter en lengre periode med negativt driftsresultat, eller motsatt at man lever flere år på overskudd fra tidligere. Dette skyldes at den enkelte kunstner har konsentrert seg om egen kunstnerisk utvikling og produksjon av nye kunstverk, der produksjonskostnadene i samme periode gjerne overgår inntektene. Den kunstneriske arbeidsprosessen medfører dermed ikke sjeldent at de økonomiske resultatene ofte går i bølgedaler, og kan medføre store inntektsforskjeller fra ett år til et annet. Inntektene fra kun det siste året gir ikke nødvendigvis et representativt grunnlag for å kunne si noe om hva den gjennomsnittlige inntekten er. På andre områder i skattelovgivningen er nettopp dette særegne hensyntatt blant annet i skatteloven § 14 – 80, som gjelder utjevning av åndsverksinntekt over tre år.

Tilknytning til arbeidslivet

I medlemsundersøkelsene Norske Billedkunstnere (NBK) utførte for å kartlegge konsekvensene av den koronapandemien, kom det klart frem at

billedkunstnerne har en særdeles sammensatt «lappeteppe-økonomi». I undersøkelsene som ble gjennomført i 2020 oppgir respondentene over 100 forskjellige inntektskombinasjoner kun for perioden mars og april 2020. Dette viser med tydelighet hvor sammensatt inntektene for billedkunstnerne er. Et gjennomgående trekk er at kunstnere har minst to inntektskilder.

De lave og særdeles sammensatte inntektene gjør at kunstnerne er særlig sårbare for å falle gjennom de sosiale sikkerhetsnett, og at kunstnerne mangler strukturer som bidrar til å spare til pensjon eller opparbeide seg rettigheter til andre trygdeytelser.

Sosialt sikkerhetsnett, trygdeytelser og pensjon

NBK mener at kunstnere, som atypiske næringsdrivende, oppdrags- og arbeidstakere skal ha den samme grunnleggende sosiale tryggheten som ansatte arbeidstakere, samt tilpassede og hensiktsmessige næringsvilkår. I prinsippet skal alle i Norge ha like rettigheter, men kunstnere faller ofte gjennom det sosiale sikkerhetsnettet som følge av den beskrevne arbeids og inntektssituasjonen. Det bør vurderes tiltak som gir lik opptjening av trygderettigheter og pensjon, uavhengig av om man er arbeidstaker, frilanser, selvstendig næringsdrivende eller har kombinasjon av inntekt.

Sykepenger - Tilleggsforsikring for selvstendig næringsdrivende og frilansere

Telemarksforskning melder i kunstnerundersøkelsen 2013 at nesten 95% av alle kunstnere står uten tilleggsforsikring og at høyest andel uten forsikring er blant visuelle kunstnere og musikere. De skriver videre at det er grunn til å tro at kunstnere har vanskelig for å ta seg råd til denne typen forsikring. Å ikke ta seg råd til tilleggsforsikring, gjør at en blir ekstra hardt rammet dersom en blir langtidssykemeldt. Dette underbygger etter vår mening behovet for en subsidiert tilleggsforsikring som er forutsigbar og overkommelig for atypiske arbeidstakere med lav inntekt. Det må også bemerkes at det er en utfordring at det ikke er mulig å tegne forsikring for frilans virksomheten. Det bør undersøkes om det er mulig for kunstnere med kombinert inntekt å tegne en forsikring som beregnes ut fra både nærings og frilansinntekt.

«Ser vi alle kunstnere samlet, finner vi at nesten 95% er uten slik forsikring, under 1 % har forsikring gjennom NAV som frilansere og 5 % har forsikring som selvstendig næringsdrivende. Størst andel med forsikring, finner vi blant skribentene og i gruppen vi har kalt «andre kunstnergrupper». Høyest andel uten slik forsikring finner vi blant visuelle kunstnere og musikere.»

Telemarksforskning Kunstnerundersøkelsen 2013 s. 91

Tiltak:

- Rett til 100 % dekning av sykepenger fra 17. dag for selvstendig næringsdrivende.

- Etablering av subsidiert tilleggsforsikring i folketrygden for både frilansere og selvstendig næringsdrivende.

Pensjon

Det må legges til rette for pensjonssparing og tjenestepensjon på de inntektene kunstnerne faktisk har. Det må bli mulig å samle pensjonssparing fra mange ulike inntektskilder, slik at summen av disse inntektene til slutt utgjør et supplement til Folketrygden.

Telemarksforskning rapporterer at 60.9% av de visuelle kunstnerne var uten pensjonsavtale i 2013. For alle kunstnere var tallet omtrent halvparten av de spurte. Dette er på samme nivå som i 2006, og det er lite som tyder på at det har endret seg betydelig siden den gang.

«Det er særlig de visuelle kunstnerne som ikke har noen pensjonsavtale. Nær 2 av 3 visuelle kunstnere har ingen pensjonsavtale, (...) Fra inntektsundersøkelsene vet vi at de visuelle kunstnerne også har dårligst inntekter. Det ser med andre ord ut til at denne kunstnergruppen i større grad enn andre kunstnere låses fast i dårlige økonomiske kår også etter at man har oppnådd pensjonsalder.» skriver Telemarksforskning i Kunstnerundersøkelse 2013.

For at kunstnere skal kunne spare til pensjon og ha mulighet til opptjening av tjenestepensjon, er pensjon fra første krone og innføring av egen pensjonskonto viktige tiltak. Pensjonskontoen bør videreutvikles slik at det er mulig å samle pensjonssparing fra alle typer tilknytning til arbeidslivet, uavhengig om inntektene er fra næringsvirksomhet, som frilanser eller som fast lønsmottaker. For kunstnere bør det særlig vurderes om statens arbeidsstipend også skal føre til opptjening av tjenestepensjon.

Tiltak:

- Personlig pensjonskonto tilpasset alle tilknytningsformer, og pensjon fra første krone.
- Pensjonssparing/tjenestepensjon på statens kunstnerstipend, oppdrag som kunstkonsulent o.l.

Vurdere tilpasset beregningsgrunnlag og minstefradrag for næringsinntekt

Beregningsgrunnlaget for alle trygdeytelser og pensjon bør være basert på kunstneres samlede virksomhet og inntekt. Det bør derfor undersøkes nærmere om det er mulig å tilby atypiske arbeids- og oppdragstakere med forholdsvis lav inntekt, en samlet vurdering av inntekten og at sykepenges/dagpenger/trygd o.l. regnes ut fra den enkeltes samlede inntekt.

Det kan for eksempel baseres på foregående året alene, snitt av inntekt siden oppstart av virksomhet/næringsvirksomhet (inntil 12 mnd) eller et gjennomsnitt av de tre siste år, der det beste resultatet legges til grunn.

Videre så mener vi at det bør undersøkes nærmere om det er anledning til å innføre et minstefradrag på næringsinntekt. Som følge av at kunstnere som gruppe har svært lav næringsinntekt, blant annet fordi de investerer store deler av inntekten tilbake i egen virksomhet og fordi inntektene kommer i ujevne sykluser mener vi at det bør vurderes å innføres minstefradrag for næringsdrivende tilsvarende som for lønnsinntekt.

Kollektiv forhandling for selvstendig næringsdrivende kunstnere

Som beskrevet tidligere så har kunstnere svært lave inntekter fra sitt kunstneriske virke. Kunstnere på det visuelle kunstfeltet har den laveste inntekten fra sitt kunstneriske virke av alle kunstnergrupper. En sentral årsak til dette er at kunstnerne ikke mottar rimelig økonomisk kompensasjon for det arbeidet de utfører med blant annet utstillinger og andre oppdrag. Dette skyldes blant annet en særdeles ubalansert forhandlingsposisjonen mellom kunstneren som tilbyr sine kunstverk og tjenester på den ene siden, og institusjonene og oppdragsgivere på den andre. Vi mener at kunstneres svake forhandlingsposisjon og dokumenterte lave inntekter gir grunnlag for behovet for å kunne inngå kollektive avtaler som bidrar til at den enkelte kunstner får rimelig betaling for det arbeidet de utfører, og de tjenestene de tilbyr.

Vi viser videre til Kunstnernetverket, som samler 19 landsomfattende organisasjoner som representerer skapende og utøvende kunstnere i Norge, som vil ha mulighet for selvstendig næringsdrivende kunstnere til å inngå kollektive avtaler som et ledd i arbeidet for å bedre rammevilkårene for alle kunstnere.

Utstillingsvederlag - avtale mellom Staten og organisasjonene for de visuelle kunstnere

Utstillingsvederlaget er en godtgjørelse til visuelle kunstnere for lån og framvisning av kunstverk som er i kunstnerens eie, samt en kompensasjon for at kunstneren ikke selv kan disponere verket i utstillingsperioden. Vederlaget er videre basert på kunstnerens opphavsrett og er nærmere regulert i en egen avtale mellom staten på den ene siden og kunstnerorganisasjonene på den annen side.

Avtalen om utstillingsvederlaget er pr. i dag den eneste avtalen som skal sikre kunstnere forutsigbar betaling for utstillingsvirksomhet. Vi er i prosess for å få avtalen revidert, og NBK vil derfor understreke hvor avgjørende det er for billedkunstnere at det er anledning til å inngå denne typen avtaler for næringsdrivende kunstnere.

Avtalen kan leses her: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/visuell-kunst/innsiktsartikler/det-visuelle-kunstfeltet/utstillingsvederlag--/id709552/>

Kollektive avtaler og veiledende satser

En svært viktig del av inntektsgrunnet til norske billedkunstnere kommer fra selvstendige oppdrag. Som selvstendig oppdragstakere med enkeltpersonforetak er billedkunstnere omfattet av det samme konkurranserettslige regelverket som større næringsdrivende virksomheter. De er dermed avskåret fra ethvert prismessig samarbeid og muligheter for kollektive forhandlinger.

Fraværet av fremforhandlede kollektive avtaler og veiledende satser bidrar imidlertid til en uforutsigbar inntektssituasjon, da egne forhandlingsevner som enmannsforetak da blir styrende for fastsettelsen av et passende og rimelig honorar. For en svak og ofte uerfaren forhandlingspart kan forhandlingssituasjonen bli krevende – honoraret skal både dekke arbeidet som skal leveres, mulige produksjonskostnader, ta høyde for sosiale utgifter i virksomheten, samt en rekke administrative kostnader. Ikke rent sjeldent er dessverre resultatet at mange billedkunstnere føler seg presset til å akseptere dårlige arbeidsvilkår og ofte ender opp med å underprise seg i et marked som i stor grad preges av oppdragsgivers «godvilje».

NBK har merket seg det pågående kartleggingsarbeidet til EU-kommisjonen og er svært positive til at dette arbeidet nå løftes frem av utvalget. Etter vårt syn er dette et skritt i riktig retning for å sikre bedre arbeidsvilkår for en rekke selvstendig oppdragstakere, deriblant billedkunstnere. NBK finner grunn til å understreke at en slik fremtidig oppmykning av EUs konkurranselovgivning vil utgjøre en viktig brikke i å utjevne den rådende maktubalansen mellom selvstendige oppdragstakere og oppdragsgivere. En ubalanse som i aller høyeste grad preger dagens arbeidssituasjon for norske billedkunstnere.

Til tross for at kollektiv forhandlingsrett for oppdragstakere fremdeles er et uavklart spørsmål, merker likevel NBK seg at utvalget i lys av EU-rettslig praksis og kommisjonens pågående arbeid, gir uttrykk for at selvstendige oppdragstakere trenger bedre beskyttelse av deres arbeidsforhold og følgelig gis mulighet til å inngå kollektive avtaler. Hva gjelder norsk konkurranselovgivnings betydning for selvstendig næringsdrivende, er det samtidig ønskelig å bemerke at norsk lovgivning og konkurranserettslig praksis i større grad bør reflektere det eksisterende og fremtidige handlingsrommet i EØS-avtalen, og således påse at norsk konkurranselovgivning ikke praktiseres strengere enn nødvendig.

Om Norske Billedkunstnere

Norske Billedkunstnere (NBK) er fagorganisasjonen for profesjonelle billedkunstnere i Norge. NBK har som formål å ivareta billedkunstnernes faglige, ideelle, økonomiske og sosiale rettigheter og interesser. Fordelt på 20 grunnorganisasjoner representerer NBK 3 000 kunstnere fra det visuelle feltet.

Alle svar må gjennom en manuell godkjenning før de blir synlige på www.regjeringen.no.